

DOI <https://doi.org/10.32782/2415-8151.2023.28.3>
УДК 711.554.5

ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОЕКТУВАННЯ САКРАЛЬНОГО ПРОСТОРУ

Гнатюк Лілія Романівна¹, Кравченко Анастасія Сергіївна²

¹Кандидат архітектури, доцент,
Національний авіаційний університет, Київ, Україна,
e-mail: lilii.hnatiuk@npp.nau.edu.ua, orcid: 0000-0001-5853-9429

²Національний авіаційний університет, Київ, Україна,
e-mail: nkravchenko15@gmail.com, orcid: 0000-0002-3401-9864

Анотація. Стаття розглядає традиційні принципи, які лежать в основі проектування сакрального простору, включаючи розташування, архітектурні елементи та символіку. Досліджуються приклади сакральних споруд з різних релігійних традицій, таких як храми, церкви, та мечеті. У статті підкреслюється важливість збереження традиційних цінностей, одночасно заохочуючи новаторські підходи до проектування, що сприяє залученню нових поколінь до духовного пошуку та віровчення. Крім того, стаття описує сучасні підходи до проектування сакрального простору, які використовують інноваційні матеріали, освітлення та звукові ефекти, щоб створити неповторний досвід для вірян та відвідувачів. Обговорюються також аспекти екологічності та сталого розвитку в сакральному проектуванні.

Метою даної статті є дослідження особливостей архітектурно-просторової організації сакрального простору монотеїстичних релігій.

У статті застосовано ряд **наукових методів**: метод системного аналізу (для дослідження різного виду сакрального простору), аналітико-синтетичний (для формування цілісного погляду на сучасний стан проблеми проектування сакрального простору), аналогії (для встановлення співвідношень сакрального простору різних релігій), індуктивний (для узагальнення результатів дослідження).

Наукова новизна статті полягає у поєднанні традиційних підходів до проектування з сучасними технологіями та інноваційними концепціями, а саме: інтеграція культурних особливостей, використання новітніх технологій, екологічність та сталий розвиток, взаємодія зі спільнотою. Ці аспекти наукової новизни роблять статтю цікавою для дослідників, архітекторів та практиків, які цікавляться вдосконаленням процесу проектування сакрального простору та створенням місць, які задовольняють потреби сучасних вірян і відповідають вимогам сучасного суспільства.

Практична значущість дослідження полягає у збереженні культурних та релігійних традицій і допомагає у створенні туристичного та культурного потенціалу окремого регіону. Добре організований сакральний простір привертає відвідувачів, дослідників та туристів, які цікавляться релігійною та культурною спадщиною. Це може стимулювати розвиток туризму, сприяти економічному зростанню та міжкультурному діалогу.

Ключові слова: архітектура, сакральний простір, культура, релігія, обряди.

ВСТУП

Розвиток будівництва культових споруд необхідно розглядати як важливу складову загальної системи соціально-культурного обслуговування населення спрямовану на духовне відродження нації [10, с. 5-116].

Питання організації проектування сакрального простору є актуальним та дозволяє зрозуміти принципи, особливості та закономірності формування конкретного громадського простору. Кожен проєкт є унікальним і повинен відображати конкретну релігійну традицію та громаду. При виконанні даного дослідження потрібно враховувати символічне значення і культурну спадщину, щоб створити особливий та значущий сакральний простір.

Одним з ключових аспектів сакральної архітектури є створення особливої атмосфери, яка сприяє поклонінню, медитації та зосередженості. Вона досягається шляхом використання відповідних архітектурних елементів, таких як величні пропорції, святісний простір, декоративні деталі, освітлення та звукоізоляція. Правильно розташовані вікна та отвори можуть залучати природне світло, створюючи гру світла і тіні, що підкреслюють специфіку релігійних обрядів.

Окрім архітектурних елементів, використовується символіка та декоративні засоби для передачі релігійних повідомлень та створення піднесеної атмосфери. Розписи, мозаїки, рельєфи та скульптури можуть відтворювати біблійні сцени, історії святих або абстрактні символи, що підсилюють духовність та містичність простору.

Проектування сакрального простору також пов'язане з практичними вимогами та потребами спільноти. Великі церкви часто мають простори для зборів, спільних заходів, приміщення для органу та хору. Враховуючи потреби вірян, архітектори розробляють планування та розміщення, щоб забезпечити комфорт та зручність в усіх аспектах релігійного життя.

Сакральна архітектура є не тільки створенням будівель, але й розробкою простору, який впливає на душу і допомагає людям знайти спокій та гармонію. Вона зберігає історію, віру та культуру народів і є свідченням їхнього духовного досвіду. Сакральна архітектура викликає відчуття благоговіння, привертає до себе увагу і запам'ятовується на довгі роки, створюючи незабутні враження та збагачуючи життя людей.

АНАЛІЗ ПОПЕРЕДНІХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Проектування сакрального простору є предметом дослідження для багатьох

фахівців і науковців, зокрема архітекторів, дизайнерів, антропологів, релігієзнавців та істориків мистецтва. Мірче Еліаде – румунський історик релігій та антрополог, відомий своїми дослідженнями сакрального простору у різних культурах, вивчав роль святинь, священних місць та ритуалів у релігійних системах [10, с. 5-116]. Крістіан Норберг Шульц – шведський архітектор та теоретик, який зосереджується на зв'язку між архітектурою та культурою, проводив дослідження сакрального простору, включаючи храми, кафедральні споруди та інші релігійні будівлі [2, с. 120]. Кевін Лінч – американський архітектор та викладач, відомий своїми дослідженнями у галузі містобудування та дизайну. Він також проводив дослідження сакрального простору, зокрема зосереджуючись на впливі форми та композиції на духовність і релігійний досвід [1, с. 194].

У вітчизняній науці Криворучко, Куцевич, Л. Гнатюк та ін. досліджували естетику формотворення сакрального простору храмів різних епох [9, с. 69-77].

Це лише кілька прикладів дослідників, які вивчали проектування сакрального простору. Існує багато інших вчених, які також внесли вагомий внесок у цю область досліджень.

МЕТА

Виявити особливості архітектурно-просторової організації сакрального простору монотеїстичних релігій.

РЕЗУЛЬТАТИ ТА ОБГОВОРЕННЯ

Сакральна архітектура – це галузь архітектури, спрямована на створення та організацію архітектурного середовища для релігійних ритуалів, обрядів та духовної практики, яка відображає інтеграцію релігійних переконань, символіки та духовності у будівлі, створюючи простір для зустрічі з вищими силами та сприяючи духовному розвитку та відновленню вірян.

Сакральна архітектура має довгу історію, що сягає далеко в минуле. В різних культурах та релігіях це можуть бути храми, мечеті, синагоги, пагоди, церкви та інші будівлі, що мають свої унікальні архітектурні форми та стилі. Зовнішній вигляд та внутрішній простір цих будівель відображають релігійні значення, символіку та ритуальні функції, а також відображають культурну спадщину та ідентичність [12, с. 134].

Організація проектування сакрального простору вимагає особливої уваги до деталей

і розуміння релігійних, культурних та естетичних аспектів. Ось кілька кроків, які можуть бути корисними при організації проектування сакрального простору:

1. Дослідження: вивчення релігійних традицій та культур, пов'язаних з проектуванням сакрального простору.

2. Збір вимог: спілкування з представниками релігійної громади, щоб з'ясувати їхні потреби та очікування щодо сакрального простору. Потрібно врахувати релігійні обряди, кількість людей, які відвідують культове місце і потреби громадян.

3. Планування простору: визначити розташування, орієнтацію, розміри та композицію простору і його зв'язок з релігійними обрядами.

4. Архітектурний дизайн: розробка концепції архітектурного дизайну, яка відображає духовну ауру та відповідає запитам громади. Необхідно прийняти до уваги вибір матеріалів, колористику, освітлення та акустичні характеристики, які створюють сприятливу атмосферу для релігійного поклоніння.

5. Інтер'єр та декор: розробка плану інтер'єру, включаючи вибір декоративних елементів, ікон, розпису, вітражів тощо.

6. Консультація з експертами: при потребі провести консультації з експертами з архітектури, дизайну та релігійних студій. Вони можуть допомогти врахувати унікальні потреби проекту.

7. Підтримка спільноти: важливо підтримувати зв'язок з громадою протягом усього процесу проектування. Зворотній зв'язок допоможе забезпечити потреби та очікування вірян.

Релігійні традиції та культура, пов'язані з проектуванням сакрального простору, різняться в залежності від конкретної релігії та культури. Різні релігії мають свої унікальні архітектурні стилі, які відображають їхню ідентичність та духовність. Наприклад, християнські церкви можуть мати готичну, романську або барокову архітектуру, тоді як мечеть має свої унікальні риси арабської архітектури, синагоги ж відрізняються ашкеназьким або сефардзьким стилем.

У багатьох релігіях символіка грає важливу роль. Наприклад, християнські церкви можуть містити символи хреста, крила ангелів, медальйони, а також зображення святих (рис. 1) або біблійні сцени.

Символіка в юдаїзмі має глибоке значення і відображає різні аспекти віросповідання та історії єврейського народу. Давидова зірка – цей символ, також відомий як Маген Давід (івр. מגן דָּוִד, латиніз. *Māgēn Dāwīd*, «щит Давида»), є одним з найвідоміших символів юдаїзму, що складається з двох правильних перехресних трикутників і використовується як ідентифікаційний знак єврейського народу, хоча гексаграма із назвою «печатка Соломона» розповсюджена у арабських джерелах (рис. 2).

Рис. 1. Храм Святої Софії-Премудрості Божої. м. Львів, 2022

*Шестикутна зірка на камені із синагоги
в Капернаумі.*

*Маген Давид на найдавнішій повністю вцілілій
копії масоретського тексту Тори, 1008 год*

Рис. 2. Символ в юдаїзмі

Півмісяць

Зірка

Рис. 3. Символ в юдаїзмі

Іслам, має свої символи, які є важливими елементами ідентифікації та вираження духовності для вірян: півмісяць і зірка символізують багато речей, включаючи початок мусульманського календаря та зв'язок з пророком Мухаммедом (рис. 3).

У деяких релігіях велике значення має розташування сакрального простору та його орієнтація. Християнські церкви можуть бути спрямовані на схід, щоб вказувати на Східну Брону та сонячне сходження, усі мусульманські мечеті спроектовані таким чином, щоб молитовний зал був спрямований в бік Кааби – священного місця в Мецці, розташування синагоги може варіюватися залежно від географічного положення і розміру єврейської спільноти. Також важливими елементами сакрального простору є оформлення інтер'єру, освітлення та акустика [3, с. 862].

Сакральний простір складається з різних частин, кожна з яких має своє символічне значення та пов'язана з релігійними обрядами.

Вхід або притвор сакрального простору може мати символічне значення привітання або переходу в священне приміщення. Він слугує як символ покаяння, приготування до зустрічі зі святістю або переходу з матеріального в духовний світ. У християнстві вхід в церкву – це перехід з прозорого світла на внутрішність святині. Зазвичай це великі дві дерев'яні чи металеві двері зі зображеннями хреста, святих або інших релігійних символів. Важливим є завершення – купол або баня, яка увінчує храм. Кількість куполів на храмах символічна і символізує: 1 – Єдиного Бога; 3 – Святу Трійцю; 5 – Спасителя та чотирьох євангелістів; 7 – Сім таїнств Церкви; 9 – Число ангельських чинів; 13 – Спасителя та дванадцять апостолів; 33 – за кількістю років земного життя Спасителя. Колір також важливий у символіці храму: золото – символ небесної слави. Золоті куполи вінчають головні храми та храми, присвячені Христу та дванадцятим святам. Куполи сині із зірками вінчають храми, присвячені Богородиці, бо

зірка нагадує про народження Христа від Діви Марії. Троїцькі храми мають зелені бані, бо зелений – колір Святого Духа. Храми, присвячені святым, часто увінчані зеленими або срібними банями. У монастирях зустрічаються чорні бані – це колір чернецтва.

Найбільш поширені історично – вітрильні куполи, звані також візантійськими куполами, є вітрило, підстави якого не просто утворюють арки для підтримки купола над ним, а сходяться до центру простору, таким чином самі утворюючи купол. Такі куполи схожі на квадратне вітрило, закріплене знизу в чотирьох кутах (рис. 4).

Купол-блюдецє є неглибоким, з малим кутом між горизонталлю і поверхнею біля основи. Геометрично, горизонтальне переріз таких куполів є колом, а вертикальне – сегмент кола (тобто її частина). Куполи-блюдця нижче, ніж інші види куполів. Багато з найбільших куполів, що існують у наш час, мають таку форму. Куполи-блюдця набули популярності у XVIII столітті і залишаються популярними до цього дня. Найчастіше вони використовуються як елемент внутрішнього дизайну приміщення, розташовуючись у просторі горіщних приміщень. І тут купол виявляється не видно зовні, а всередині створює відчуття збільшеного простору. Часто такі

куполи прикрашають орнаментами чи фресками. Такі куполи іноді використовувалися під час зведення візантійських церков та османських мечетей. Більшість мечетей Індії, Пакистану, Ірану та Афганістану вкриті куполом-блюдцем.

Купол Скелі побудований на горі, священній для трьох релігій – ісламу, юдаїзму та християнства. За легендою, саме тут Авраам (Ібрагім) збирався принести в жертву свого сина. Цар Соломон (Сулейман) побудував тут легендарний Єрусалимський Храм.

За словами історика аль-Мукаддасі (X століття), ідея його будівництва полягала в тому, щоб затьмарити розташований поруч християнський Храм Гробу Господнього і «не засліплювати мусульманський розум своєю пишнотою і величчю». Будівництво Купола Скелі було сприйнято в мусульманському світі як символ ісламського тріумфу і перемоги. Архітекторам вдалося створити будівлю, яка дійсно домінувала над містом. У панорамі Старого Єрусалиму в першу чергу впадає в око його золотий купол. Нижня частина будівлі (восьмигранна в плані) розділена всередині на дві частини колонадою, яка двічі оточує фундаментний камінь.

Фундаментний камінь виступає на 1,5 метра від підлоги. Навколо фундаментного

Рис. 4. Купол Скелі на Храмовій горі Єрусалим

каменю розташовані чотири потужні стовпи, що підтримують купол, і численні легкі, витончені колони. Висота простору під куполом точно дорівнює діаметру купола (приблизно 20 метрів). Кількість архітектурних елементів кожного типу, очевидно, кратна чотирьом – священному числу мусульман. (рис. 3).

Купол – це символ неба і тому в сучасних храмах можна зустріти склепіння зі скла, та інші інтерпретації (рис. 4, 5, 6, 7, 8).

Мусульманські мечеті мають так званий «мінарет» – високу вежу, звідки муедзин викликає мусульман до молитви. Блакитна мечеть, на відміну більшості подібних споруд, має не 4, а 6 мінаретів. За однією з легенд султан Ахмед хотів, щоб мінарети були зроблені з чистого золота. Проте замість слова «алтин» («золотий») архітекторів почулося «алти», що по-турецьки означає «шість» (рис. 9).

Проте історики впевнені, що султан із самого початку хотів збудувати саме

6 мінаретів, адже саме стільки мінаретів мала мечеть у Мецці. Таким чином, Стамбул мав стати другою Меккою ісламського світу. Коли всі 6 мінаретів були побудовані, імам у Мецці назвав це святотатством – на його думку, жодна мечеть у світі не повинна перевершувати священну Каабу. Втім, султан Ахмед спритно вийшов із становища: він наказав прилаштувати в Мецці ще один, сьомий мінарет.

На території християнських храмів зводилися дзвінниці – вежа для дзвонів на церкві, при церкві або окрема будівля з дзвонами (рис. 10).

Вівтар або священне місце є центральною точкою храму. Це місце, де здійснюються релігійні обряди, молитви, жертвоприношення або зустріч з божественним. Вівтар може мати символічні предмети або символи, пов'язані з релігійними переконаннями, і він може слугувати як точка збереження святості або з'єднання зі світлом. В східній церкві святилище відділяється

Рис. 5. Купол-паросолька, Капела Паці, храм Санта-Кроче. Флоренція

Рис. 6. Шестигранний купол. Собор Нікорцмінда. 1010–1014 гг. Внутрішній вигляд купола.

Рис. 7. Церква Святої Трини у Константинополі. 532 рік, перебудова після 740 року

Рис. 8. Храм св Василя Великого, м. Київ

Рис. 9. Шість 6 мінаретів, Блакитна мечеть, Стамбул

Софія Київська

Михайлівський Золотоверхий

Велика Лаврська дзвіниця

Дзвіниця з села
Великий Жолудський
Володимирецького району
Рівненської області.
Музей у Пирогові

Дзвіниця колишнього Собору
Святої Трійці в Луцьку

Сучасна дзвіниця у Вінниці

Рис. 10. Дзвіниця

вівтарною перегородкою- іконостасом, який повстав як наслідок іконостасності. В католицькому вівтарі-це престіл, на якому здійснюється Таїнство Євхаристії. Окрім того, «шафовим вівтарем» (пол. *oltarz szafisty*) також називають вирізьблену прикрасу західної (вівтарної) стіни католицького храму (рис. 11, 12).

У мечеті немає виключно визначеного вівтаря, як у християнських церквах, але є спеціальне місце, відоме як «міхраб». Міхраб – це виїмка у стіні, яка вказує напрямком до Мекки, куди мусульмани спрямовують свої молитви п'ять разів на день. Міхраб зазвичай прикрашений керамічними плитками, мозаїками або іншими рельєфними орнаментами. Він слугує як фокусний пункт для молитовної спрямованості мусульман (рис. 13). Мінбар (араб. *منبر*) – невід'ємна деталь мечеті, місце, звідки імам читає проповіді. Мінбар розташовується в мечеті праворуч. Мінбар являє собою кафедру або трибуну в мечеті, з якої імам читає п'ятничну проповідь. В цілому він за формою нагадує невеликі східці з поручнями. Перші мінбари робили з дерева, потім почали застосовувати камінь (рис. 14).

Кафедра або катедра (від грец. *καθέδρα*, лат. *cathedra*) – у християнстві почесне крісло в храмі, призначене для єпископа. Синоніми – горішне місце,

Рис. 11. Вівтар храму на о. Хортиця

Рис. 12. Майстерня Файта Штосса (?), головний вівтар 1491 р. у костелі в Кшонжницях Великих

Рис. 13. Міхраб

місце горішнє, місце горнє, вишне місце, горній престол, застаріле горнє сидалище. Насьогодні кафедра – це місце для проповіді. У своєму класичному вигляді вона сформувалася у XIII ст. Чим більше ставали церкви і чим більше значення надавали проповіді, тим вище будувалася кафедра і тим ретельніше вона декорувалась (рис. 15, 16).

У синагоги зазвичай мають дві дерев'яних або металевих дверей, які можуть бути декоровані символами та орнаментами. У синагозі вітваря також немає, подібно до мечеті. Замість цього є особливе високе підняте місце, відоме як бема або «біма», яке знаходиться у центрі молитовного залу і служить місцем для читання Тори та ведення релігійних служб (рис. 17).

Всередині культової споруди можна прикрашати символічними зображеннями, розписами або фресками, які відображають релігійні історії, божества або духовність. Ці зображення мають велике значення для вірян та створюють атмосферу почитання, навчання або нагадують про цінності релігійної традиції.

Свічки мають важливе символічне значення у багатьох релігіях. Вони символізують духовну присутність, просвітлення, молитву або вогонь Божества. Освітлення сакрального

Рис. 15. Катедра, гарнізонний храм, м. Львів

Рис. 14. Мінбар в мечеті Стамбула

Рис. 16. Собор св. Петра, Рим

Рис. 17. Бема португальської синагоги, Амстердам

простору застосовують для створення особливої атмосфери поклоніння або звернення до внутрішнього світла. У християнських церквах свічки мають важливе символічне значення і використовуються в різних церемоніях та богослужіннях. У мечеті використання свічок не є типовою практикою. Мусульмани переважно спрямовуються на молитву і використовують природне освітлення мечеті. В юдаїзмі свічки грають важливу роль в релігійних обрядах і святкових подіях. Особливі свічки, відомі як «шабатні свічки», запалюються перед початком Шабату (суботи) і символізують світло і благословення. Менора ханукальні свічки (рис. 18, 19, 20, 21).

Значення семисвічника у християнській релігії подвійне: 1. Символізує менору Скинії та Храму; 2. Представляє Духа Святого. З огляду на те, що таїнства у Церкві здійснюються Святим Духом, то семисвічник, який розміщено між престолом і горним місцем, може символізувати також сім церковних таїнств. Ще одне тлумачення свідчить про те, що сім гілок семисвічника позначають багатство Божественної благодаті. семисвічника, який стоїть поза престолом перед Горним місцем на згадку про

сім золотих світильників з Одкровення Івана Богослова «...Таємниця семи зір, що бачив ти їх на правиці Моїй, і семи свічників золотих: сім зір – то Ангели семи церков, а сім свічників, що ти бачив, – то сім Церков» (1:10, 13, 20) (рис. 22, 23).

Архітектурні деталі, такі як арки, куполи, колони, вікна або орнаменти символізують з'єднання з небесними силами, а розписи на стінах відображають космологічні або релігійні концепції. Архітектурні елементи підкреслюють сакральність та важливість простору у всіх релігіях, але зі своїми традиційними особливостями.

Це лише кілька прикладів, які показують, як релігійні традиції та культура можуть впливати на проектування культового місця. Кожна релігія має свої унікальні особливості, і важливо детально дослідити конкретну релігію та звернутися до експертів з відповідних галузей для успішного проектування.

Концепція архітектурного дизайну, що відображає духовну ауру та відповідає потребам громади, може бути створена шляхом поєднання різних елементів, таких як вибір матеріалів, колористика, освітлення та

Рис. 18. Реконструкція Менори, призначеної для використання у Третьому Храмі

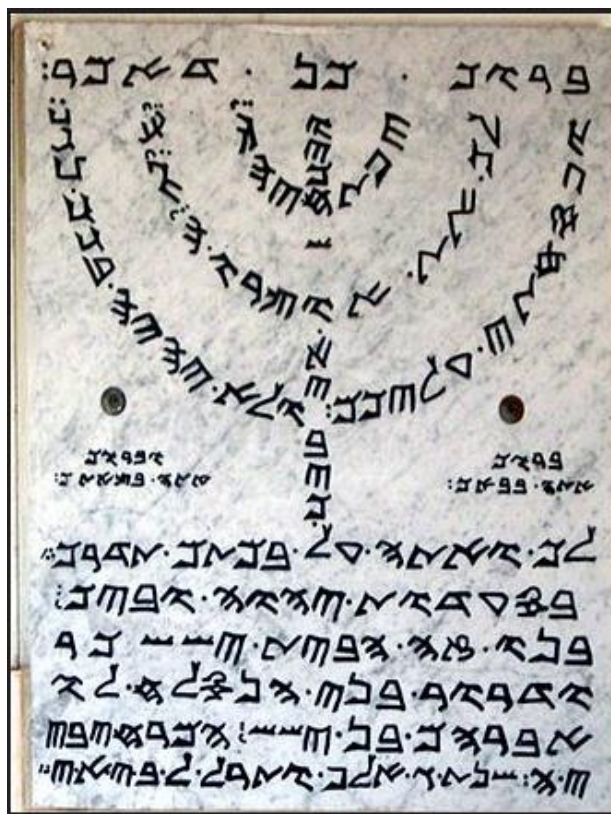

Рис. 19. Самаритянська мезуза з каліграфічною менорою

Рис. 20. Камінь із зображенням менори із синагоги в Магдалі. Датовано періодом до руйнування Храма

Рис. 21. Зображення на Арці Тита: бранці у процесії та храмові скарби, у тому числі менора

акустичні характеристики. Використання дерева, каменю або природних волокон створює зв'язок з природою та сприяє почуттю спокою та гармонії. Використання традиційних матеріалів, які мають значення для громади відображає культурну спадщину та цінності – це може бути місцевий камінь тощо. Що стосується колористики – застосування приглушених відтінків, таких як беж, сіро-блакитний або пастельні кольори, створює заспокійливу атмосферу та надає відвідувачу зануритися у духовне спілкування. Ретельно продумане освітлення, яке створюватиме особливе сприйняття сакрального простору та затишку

можна створити за допомогою природного світла. Великі вікна, склепіння або куполи допускають сонячні промені у приміщення [18, с. 474-476].

Вітражне мистецтво є важливою складовою сакрального простору. Влаштування вітражів у церковній архітектурі має довгу історію, що сягає Середньовіччя. Вітражі, виготовлені з кольорового скла, створюють унікальні світлові ефекти, які додають особливості вишуканості та магічного простору (рис. 24, 25, 26). У сакральному просторі вони виконують кілька важливих функцій. По-перше, перетворюють природне світло,

Рис. 22. Семисвічник в християнстві

Рис. 23. Ханукальні свічки

Рис. 24. М. Сосенко. Вітраж із церкви с. Підберізці. 1910

Рис. 25. Вітраж в мечеті

що проникає через вікна, на кольорове світло, створюючи неповторну атмосферу. Кожен колір має своє символічне значення, і відповідний вибір кольорів передає релігійні повідомлення та настрої. По-друге, вітражі можуть відтворювати релігійні

сцени, біблійні історії або зображення святих. Це допомагає створити візуальну наочність та передати важливі духовні послання. Вітражі можуть бути розміщені на вікнах або на спеціально призначених стінах, які є фокусними точками у церкві.

*Центральна частина вітража (автор Тіффані)
Луї Комфор Тіффані (Louis Comfort Tiffany (1848-1933) –
найяскравіший представник вітражної справи стилю Ар Нуво.*

Рис. 26. Вітражне мистецтво в сакральному просторі

По-третє, вітражі додають естетичну красу та розкіш до простору. Складні мистецькі композиції, урізноманітнення кольорів та використання різних технік дозволяють створити вражаючі твори мистецтва. Вони виражають унікальність культури та ідентичність церковного співтовариства.

Ще однією важливою рисою вітражного мистецтва є його здатність впливати на атмосферу та настрій простору. Залежно від використаних кольорів, композиції та деталей, вони створюють різні ефекти – від таємничості та покровительства до радості та спокою, а також сприяють створенню особливої аури, яка захоплює до розмірковування, поклоніння та зосередженості.

У сучасному сакральному мистецтві вітражі зберігають свою важливу роль. Вони поєднують традиційну техніку з інноваціями, використовуючи сучасні матеріали та технології, можуть бути спеціально розроблені для певного церковного простору, відтворюючи унікальні символічні елементи та мотиви, які відображають духовність та історію спільноти [4, с. 240-245].

Таким чином, вітражне мистецтво в сакральному просторі втілює духовність, символіку та естетичну красу. Воно додає глибини, сакральності та неповторності церковному середовищу, створюючи унікальний духовний простір. Вітражі стають не тільки декоративним елементом, але й важливим

засобом для створення неповторного сакрального місця.

Одним із важливих аспектів при проектуванні сакрального простору є забезпечення хорошої акустики. Щоб забезпечити якісне звучання співу під час релігійних обрядів потрібно звернути увагу на акустичну обробку приміщення. Необхідно врахувати ехо та резонанс, а також розмістити акустичні панелі або матеріали, що допоможуть контролювати звукову енергію та створювати приємну акустичну систему.

Загальний підхід до використання світла і акустики та досягнення між ними балансу допоможе підкреслити духовну значимість храму, забезпечить гармонійну атмосферу для вірян, що в свою чергу дозволить повністю віддатися духовному спілкуванню у даному сакральному просторі.

Сакральний простір має велике значення в релігійних та духовних традиціях різних культур. З плином часу суспільство змінюється, традиції еволюціонують, і з'являється потреба у нових формах вираження сакрального змісту [14] (рис. 27, 28). Зі зростанням міжкультурних контактів і глобалізацією суспільства змінюються уявлення про сакральний простір. Традиційні форми вираження, такі як храми, святині і молитовні будинки, залишаються важливими, але з'являються й інші способи відображення сакрального змісту. Традиційні форми можна поєднати з сучасними матеріалами та технологіями. Наприклад, створення сучасної версії куполів, арок, стовпів чи розписів, з використанням нових матеріалів, таких як скло, метал або бетон. Це дозволяє створити враження сучасності, але зберегти зв'язок з традиційними формами [15].

Рис. 27. Католицька церква. Сінгапур

Сучасні тенденції в архітектурі спрямовані на створення стійких до навколишнього середовища будівель. У сакральній архітектурі це може виявлятися у використанні відновлюваних матеріалів, енергоефективних систем опалення та освітлення, а також в інтеграції з природними елементами, такими як водойми, сади або зелені насадження. Мистецтво та технології можуть поєднуватися для створення мультимедійних інсталяцій, які відображають сакральний простір, а саме: проєкції світла, звукові композиції, інтерактивні дисплеї або скульптури, що відтворюють духовні символи. Такі інсталяції створюють унікальні візуальні ефекти та надають можливість переосмислити традиційні аспекти сакрального простору.

Ці нові форми традиційної сакральної архітектури забезпечують більш сучасне та роздумливе відображення духовності, і саме в цьому важливо знайти баланс між збереженням традиційних цінностей та застосуванням інновацій, щоб створити простір, який відповідає потребам сучасного світу [16].

ВИСНОВОК

Проктування сакрального простору є складним і відповідальним завданням, яке поєднує архітектуру, символіку, релігійні практики та потреби віруючих. Кожен аспект – від символіки і розташування до використання матеріалів і комфорту – має велике значення для створення неповторного духовного досвіду. Проектування сакрального простору повинно враховувати потреби віруючих, створювати емоційну та духовну ауру, і бути гнучким для адаптації до змін. Шляхом об'єднання цих елементів можна створити особливий простір, який надихатиме людей і дозволить їм знайти спокій та зближення зі святим.

Рис. 28. Церква Милосердного Бога Отця. Рим

ЛІТЕРАТУРА

- [1] Lynch K. The Image of the City [Текст] / K. Lynch. Cambridge : MIT Press, 1992. 194 p.
- [2] Norberg-Schulz Chr. Existence, space& architecture/ Norberg-SchulzChr.–New York –Washington: Praeger Publishers, 1971. 120 p. Ill.
- [3] Академічне релігієзнавство. Підручник / за наук. ред. проф. А. Колодного. – Київ. Світ Знань, 2000. 862 с.
- [4] Гах І. Становлення та розвиток класичного вітражу в інтер'єрі української сакральної архітектури XVI–XX століть. Народознавчі зошити. 2003. 1–2. С. 240–245.
- [5] Гнатюк Л. Архітектурна форма та об'ємно-просторова організація сакральних комплексів та споруд, як прояв релігійної сутності (особливості композиційної побудови відповідно до функціональної структури)/Гнатюк Лілія//Теорія та історія архітектури та містобудування. – Київ. НДІТІАМ, 2005. С. 22–40.
- [6] Гнатюк Л. Особливості дизайну середовища рекреаційних центрів / Гнатюк Л., Моїсєєв Г. // Сучасні проблеми архітектури та містобудування. Науково-технічний збірник. Вип. 24. К.: КНУБА, 2010. С. 23–32.
- [7] Гнатюк, Л., Сідорова, М.-Ю. (2021). Особливості дизайну інтер'єрів сакральних просторів пов'язані із зміною функції (на прикладі пострадянського досвіду). InterConf, (78), 427–437. <https://doi.org/10.51582/interconf.7-8.10.2021.047>
- [8] Гнатюк Л. Р., Терлецька М. В. Естетика формотворення сакрального простору на тернах України. Теорія та практика дизайну. 2017. Вип. 12. С. 69–77.
- [9] Гнатюк Л. Р. Трансформації сакрального простору мечеті – кафедрального собору Кордови / Л. Р. Гнатюк // Архітектурний вісник КНУБА : наук.-вироб. зб. / Київ. нац. ун-т буд-ва і архіт. ; відп. ред. П. М. Куліков. Київ : КНУБА, 2018. Вип. 14-15. С. 174–180. Бібліогр. : 6 назв.
- [10] Еліаде М. Священне і мирське / Мірча Еліаде // Еліаде М. Мефістофель і андрогін; [пер. з нім., фр., англ. Г. Кьорян, В. Сахно]. Київ. Основи, 2001. С. 5–116.
- [11] Криворучко Ю. І. Феномен сакрального розвитку міст та територій (на досвіді України) : автореф. дис. ... д-ра архітектури : 18.00.01 / Юрій Іванович Криворучко, Київ. нац. ун-т буд-ва і архітектури.– Київ : [б.в.], 2018. 36 с.
- [12] Кугутяк М. В. Стародавні храми на священних вершинах Косівщини / Микола Васильович Кугутяк. Косів: Писаний Камінь, 2012. 134 с.
- [13] Куцевич В.В. Посібник з проектування. Культурні будинки та споруди різних конфесій. К., 2002. 115 с.
- [14] Савчак Н. Савчак Р. Естетичне сприйняття архітектурних форм інтер'єру будівель <https://doi.org/10.31734/architecture2018.19.122> (дата звернення 15.06.2023)
- [15] Українська культура : минуле, сучасне, шляхи розвитку : зб. наук. пр. : наук. зап. Рівнен. держ. гуманіт. унту. Вип. 21. Т. 2 / упоряд. В.Г. Виткалов;

REFERENCES

- [1] Lynch, K. (1992). The Image of the City. Cambridge: MIT Press. 194 p.
- [2] Norberg-Schulz, Chr. (1971). Existence, Space & Architecture. New York – Washington: Praeger Publishers. 120 p.
- [3] Kolodny, A. (Ed.) (2000). Akademichne reliheznatstvo. Pidruchnyk [Academic Religious Studies. Textbook]. Kyiv: Svit Znan. [in Ukrainian]
- [4] Gakh, I. (2003). Stanovlennia ta rozvytok klasichnoho vitrazhu v inter'ieri ukrains'koi sakral'noi arkhitektury XVI–XX stolit. Narodoznavchi zoshity, 1–2, 240–245. [in Ukrainian]
- [5] Hnatiuk, L. (2005). Arkhitekturna forma ta obiemno-prostorova orhanizatsiia sakralnykh kompleksiv ta sporud, yak proiav relihiinoi sutnosti (osoblyvosti kompozytsiinoi pobudovy vidpovidno do funktsionalnoi struktury) [Architectural Form and Volumetric-Spatial Organization of Sacred Complexes and Structures as Manifestations of Religious Essence (Features of Composition Construction According to Functional Structure)]. Teoriia ta istoriia arkhitektury ta mistobuduvannia, Kyiv: NDI TIAM, 22–40. [in Ukrainian]
- [6] Gnatiuk, L., Moiseiev, H. (2010). Osoblyvosti dizainu seredovyscha rekolektsiinykh tsestriv [Features of the Design of Retreat Centers Environments]. Suchasni problemy arkhitektury ta mistobuduvannia. Naukovo-tekhnichnyi zbirnyk, Vyp. 24, 23–32. [in Ukrainian]
- [7] Gnatiuk, L., Sidorova, M.-Yu. (2021). Osoblyvosti dizainu inter'ieriv sakralnykh prostoriv pov'yazani iz zminoiu funktsii (na prykladі postradyanskoho dosvidu) [Features of Interior Design in Sacred Spaces Associated with Function Change (Based on Post-Soviet Experience)]. InterConf, (78), 427–437. <https://doi.org/10.51582/interconf.7-8.10.2021.047> [in Ukrainian]
- [8] Gnatiuk, L.R., & Terletska, M. V. (2017). Estetyka formotvorennia sakralnoho простору на ternakh Ukrainy [Aesthetics of Forming Sacred Space on Ukrainian Terns]. Teoriia ta praktyka dizainu, Vyp. 12, 69–77. [in Ukrainian]
- [9] Gnatiuk, L.R. (2018). Transformatsii sakralnoho простору mekhety – kafedralnoho soboru Kordovy [Transformations of the Sacred Space of the Mosque – Cathedral of Cordoba]. Arkhitekturnyi visnyk KNUBA: naukovo-vyrobnychiy zbirnyk, Vyp. 14-15, 174–180. [in Ukrainian]
- [10] Eliade, M. (2001). Sviashchene i myrske [The Sacred and the Profane]. In Eliade, M. Mefistofel i androhin [Mephistopheles and Androgyne] (Translated by H. Kiorian and V. Sakhno). Kyiv: Osnovy. [in Ukrainian]
- [11] Krivoruchko, Yu.I. (2018). Fenomen sakralnoho rozvytku mist ta terytorii (na dosvidi Ukrainy) [The Phenomenon of Sacred Development of Cities and Territories (Based on the Experience of Ukraine)]. Avtoref. dys. ... d-ra arkhitektury [Doctoral Dissertation Abstract in Architecture]. Kyiv: Kyiv National University of Construction and Architecture. [in Ukrainian]
- [12] Kuhutiak, M.V. (2012). Starodavni khramy na sviashchenykh vershynakh Kosivshchyny [Ancient

редкол.: С.В. Виткалов, О.М. Гончарова, Жилюк С.І. та ін.; наук.бібліогр. редагування наукової бібліотеки РДГУ. Рівне : РДГУ, 2015. 201 с.

[16] Юрик Я.М. Ідентичність сучасної сакральної архітектури Львова Національний університет «Львівська політехніка» URL: <https://www.sworld.com.ua/konfer27/829.pdf> (дата звернення 16.06.2023)

[17] Юрчишин Г. М. Проектування християнського храму: навч. посіб. Івано-Франківськ: ІФНТУНГ, 2015. 174 с.

[18] Яців М.Б., Шулдан Л.О. Формотвірні засоби світла у просторі церкви // Вісн. Нац. ун-ту "Львівська політехніка". 2004. № 505: Архітектура. С. 474–476.

Temples on Sacred Peaks of Kosivshchyna]. Kosiv: Pysanyi Kamin. [in Ukrainian]

[13] Kutsevych, V.V. (2002). Posibnyk z proektuvannia. Kul'tovi budynky ta sporudy riznykh konfesi [Design Handbook. Cult Buildings and Structures of Various Denominations]. Kyiv. [in Ukrainian]

[14] Savchak, N., & Savchak, R. (2018). Estetychne spriattia arkhitekturnykh form inter'ieru budivel [Aesthetic Perception of Architectural Forms of Building Interiors]. <https://doi.org/10.31734/architecture2018.19.122> [in Ukrainian]

[15] Ukrainska kultura: minule, suchasne, shliakhy rozvytku: zbirnyk nauk. pr. [Ukrainian Culture: Past, Present, Development Paths: Collection of Scientific Works]. (2015). Vyp. 21, T. 2. Uporiad. V. H. Vytkalov. Rivne: Rivne State Humanitarian University. [in Ukrainian]

[16] Yuryk, Ya. M. (n.d.). Identychnist suchasnoi sakralnoi arkhitektury Lvova [The Identity of Contemporary Sacred Architecture in Lviv]. Retrieved from <https://www.sworld.com.ua/konfer27/829.pdf> [in Ukrainian]

[17] Yurchyshyn, H. M. (2015). Proektuvannia khristiianskoho khramu: navch. posib. [Designing a Christian Church: Tutorial]. Ivano-Frankivsk: IFNTUOG. [in Ukrainian]

[18] Yatsiv, M.B., & Shuldan, L. O. (2004). Formotvirni zasoby svitla u prostori tserkvy [Formative Means of Light in the Space of the Church]. Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhnika», № 505: Arkhitektura, 474–476. [in Ukrainian]

ABSTRACT

Gnatiuk L., Kravchenko A. Organization of sacred space design.

This article deeply analyzes the design of sacred space, focusing on its traditional principles and features. Various aspects, including location, architectural elements, and symbolism, are examined to reveal the meaning and importance of sacred space in various religious traditions.

The purpose of this article is to study the peculiarities of the architectural and spatial organization of the sacred space.

Special attention is paid to the combination of traditional values with innovative approaches to design, which open up new opportunities for spiritual development and belief. Examples of modern sacred buildings are described, where innovative materials, lighting and sound effects are used, creating a unique experience for believers and visitors.

*The article uses a number of **scientific methods**: the method of systematic analysis (for the study of various types of sacred space), analytical-synthetic (for the formation of a holistic view of the current state of the problem of designing the sacred space), analogies (for establishing the relationship between the sacred space of different religions), inductive (for generalization of research results).*

The scientific novelty of the article lies in the combination of traditional approaches to the design of sacred space with the use of modern technologies and innovative concepts. The importance of integrating cultural features, ensuring

environmental friendliness and sustainable development, as well as active interaction with the community is emphasized.

The practical relevance of the research lies in its potential for preserving cultural and religious traditions. A well-organized sacred space can become a center of attraction for visitors and tourists, contributing to the development of tourism and intercultural dialogue.

Key words: architecture, sacred space, culture, religion, rituals.

AUTHOR'S NOTE:

Gnatiuk Liliia, Candidate of Architecture, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Interior Design of National Aviation University, Kyiv, Ukraine, e-mail: liliia.hnatiuk@npp.nau.edu.ua, orcid: 0000-0001-5853-9429

Kravchenko Anastasiia, National Aviation University, Kyiv, Ukraine, e-mail: nkravchenko15@gmail.com, orcid: 0000-0002-3401-9864

Стаття подана до редакції 01.05.2023 р.